

MOLNÁR ATTILA KÁROLY¹

A woke. A kulturális forradalom harmadik fordulója

Woke: The Third Round of the Cultural Revolution

A történészek még vitatkozni fognak róla, de a woke-mozgalom egyik lehetséges kezdete 2015, amikor a Yale Egyetemen kitört Nicholas Christakis és feleségének botránya. A történet egy semmiséggel kezdődött, mint a woke esetek általában: az egyetemi diverzitás hivatalnokok kiadtak egy körlevelet arról, hogy milyen ruhát ajánlanak és milyen nem javasolnak a halloweenbulira. Erika Christakis nyilvános levélben állt ki a szólásszabadság mellett, ami azután hatalmas felháborodást keltett, főleg a női hallgatók körében.

Az elmúlt évtizedben sok cikk és kötet jelet meg a woke-ról, például Titania McGrath magyarul is megjelent, bár itthon kevésbé olvasott paródiája.² A woke elkerülte ugyan Magyarországot, de a Z generáció – amely a kutatások szerint az idősebbeknél intoleránsabb, ugyanakkor érzelmileg sokkal törékenyebb, ezért „hópihe nemzedék”-nek szokták nevezni – a mozgalom legerősebb támogatói közé tartozik, és előbbutóbb vezető szerephez jut a Nyugat kulturális és politikai intézményeiben. A woke hatása a világra valószínűleg húsz-harminc évvel később lesz érezhető, mint a hatvannyolcasok esetében. (Magyarországon a woke alig jelent meg. A kulturális marxizmus ünnepévé vált Pride-on és a budapesti városházára kitűzött pride-zászlón túl lényegében két fontosabb esemény kapcsolható hozzá: a gender szak felszámolása és

¹ Eszmetörténész. Az NKE Molnár Tamás Kutatóintézet alapító igazgatója és a Századvég kutatója.

² McGrath 2023.

a sokat emlegetett gyermekvédelmi törvény iskolai LGBTQ-propagandát tiltó rendelkezései.)

Eric Kaufmann új könyve, a *Taboo: How Making Race Sacred Produced Cultural Revolution* (az amerikai kiadás címe: *The Third Awakening*) alap-
tétele szerint a woke jelenség már velünk van, és a Kulturkampf vagy kulturális forradalom harmadik felvonását éljük.

Kaufmann demográfus és politikatudós, több fontos könyv szerzője vagy szerkesztője.³ Politikai nézetei miatt – liberális nemzeti konzervatív, a NatCon előadója és Ron DeSantis (a floridai kormányzó a republikánusok nagy reménysége, Kaufmann könyvében egy kisebb fejezetet szentelt neki) nyílt támogatója⁴ – nemrégiben el kellett hagynia egyetemi állását, a Londoni Egyetem részét képező Birkbeck College-ot.

A woke pár év alatt meghódította a nyugati egyetemeket és nagyvállalatokat. Ezeken a helyeken DEI – diverzitás, egyenlőség, befogadás – komisszárokat kezdtek alkalmazni, számos ügy járta meg a nyilvánosságot, amelyekben jellemzően régi vágású, a szólásszabadságot védelmező liberális professzorok kerültek szembe a woke-harcosokkal. A helyzet odáig fajult, hogy a szólásszabadság hívei létrehozták a Heterodox Akadémiát, aminek fő célja a szólásszabadság és a kutatási szabadság eszméjének fenntartása, elutasítva a woke-ot. Más téren is kezd kibontakozni a woke-kal szembeni ellenállás: az Egyesült Államok negyvennégy államában van valamilyen CRT⁵-ellenes törvény érvényben, és nyolc államban törvény tiltja a DEI-t. De a kulturális baloldal erős. A woke ideológiája folytonosságot mutat a régebbi balliberalizmussal, amely a többségtől való félelemmel, valamint néhány „szentként” kezelt kisebbség ünneplésével jellemezhető, ezeket tekinti az igazságosság lakmuszpapírjának. A woke velünk marad még egy ideig.

Kaufmann könyve három nagyobb egységre oszlik:

- Mik a woke alapelemei?
- Mik a társadalmi hatásai?

³ Kaufmann 2010, 2013, 2018; Goldstone–Kaufmann–Toft 2012.

⁴ Kaufmann 2023.

⁵ Kritikus fajelmélet, angolul *critical race theory*. (A szerk.)

- Hogyan lehet ellene fellépni? A politikusok többsége nem tud konzervatív vagy klasszikus liberális alapokon nyugvó válaszokat adni.

Kaufmann szerint a kulturális forradalomnak az Egyesült Államokban három nagy szakasza volt. Az első a hatvannyolcasoké, ami a családdal, vallással, homoszexualitással kapcsolatos normákra vonatkozott, az egyén választását minden egyéb megfontolás fölé emelve. Ekkor következett be kulturális forradalom ősrobbanása, amely azóta is hajtjőereje maradt: a történelemben hátrányos helyzetű faji, nemi és életmódcsoporthoz tartozók identitásának megszentelése és tabuvá emelése. (A hitvallásuk szerint tabuk ellen küzdő open society-ügynökségek pedig boldogan vállalkoztak az új tabuk védelmére és azok használatára.)

Az első hullám következménye a családok széthullása, számtalan csonka család létrejötte, a mentális betegek arányának ugrásszerű növekedése, az elmagányosodás volt, ami Robert Putnam⁶ szerint a társadalmat összekapcsoló társadalmi tőke felbomlásából ered. A második hullám a bevándorlás megnövekedésével függ össze, és az asszimiláció, az olvasztó tégely megszűnésével, amit a multikulti váltott fel. Ez az eltérés a másság ünneplését hozta, és a létező kultúra felelőssé tételét minden múltbéli vagy jelenlegi rosszért, valamint a globalisták és nacionalisták konfliktusát. E második szakasz mellékhadszíntere volt a kánonháború, amely során a halott fehér férfiak műveit kidobták az iskolai tananyagokból. A harmadik szakaszban élünk, amelynek jellemzője a kulturális szocializmus és a kultúra birtokosainak összeesküvése.

A kulturális szocializmus a gazdasági szocializmus után jött létre, ahogyan a baloldal a gazdasági egyenlőtlenségek helyett a kulturálisra kezdett figyelni, és itt remélte egalitárius eszményét megvalósítani. Az osztálypolitikáról átállt identitáspolitikára. A burzsoá/polgár bűneit átnevezték a fehér heteroszexuális férfi bűneinek.⁷ Ez lett a nyugati elit uralkodó kultúrája. A woke a történelemben hátrányos helyzetű faji, nemi és szexuális identitású csoportok megszentelése. A hangsúly a megszentelésen és az *identitás*(politikán) van.

⁶ Putnam 2000.

⁷ Bruckner 2022.

A kultúra a baloldal számára a 20. században egyre inkább hatalmi kérdéssé vált: nem az a lényeges, mi a szép, a jó vagy a nemes, esetleg nagyszerű, hanem az, hogy ki nyom el kit. A kulturálatlant a barbárból átminősítették elnyomottá. A kulturális szocializmus társadalommérnökei állami adminisztratív eszközökkel teremtenének kulturális egyenlőséget, de nem a kultúra terjesztésével – ezt tette az óbaloldal, a gazdasági szocialisták –, hanem az elnyomottaknak nevezett identitáscsoportok életmódjának, gondolkodásának „kulturává” való felminősítésével.

A klasszikus liberálisok és a konzervatívok ismét egymás mellé kerültek a közös ellenség, a kritikai fajelmélet, a gender-, a queer-elmélet és a „törlési kultúra” miatt a szólás- és lelkiismeret-szabadság, az egyenlő bánásmód és az objektív igazság védelmében. A konzervatívok ezek mellett tartalmi kérdésekben is szembeszálltak a woke-kal – olyan témákban, mint a nemzet, az erények, a szavak hagyományos értelme: például a „család”, „férfi” és „nő”. A kulturális szocializmus autoriter, mint minden társadalommérnökség, hiszen a célja az ember bürokratikus ellenőrzése azért, hogy átalakítsa. Minden progresszizmus, bár-hogy is nevezzék, illiberális.

Kaufmann demográfus, nem eszmetörténész. Sokkal inkább a woke-nemzedék sajátosságai érdeklik, mint a woke eredete. Nem foglal állást abban a vitában, hogy a marxizmusból ered-e – és nevezzük-e kulturális marxizmusnak –, vagy a múlt századi protestáns újjászületési mozgalmak liberális értelmiségi mozgalommá válásából, de úgy tűnik, inkább az utóbbi felé hajlik. A woke sikerét ugyanis egyértelműen a liberálisokhoz köti.

A '60-as évek liberálisai tették vezérelvükké a kultúrharc alapgon-dolatát, miszerint az erős többség veszélyes (esetleg maga a fasiszmus), és a megszentelt kisebbségek anyagi és érzelmi-lelki igényei bármi áron védendők. A radikálisokra jellemző az együgyűség: ha csak a megszen-telt kisebbségek érzelmi jóléte, valamint anyagi és presztízsigényeinek kielégítése számít, akkor minden más – a szabadság, a szépség, a kö-zösség – feláldozható ennek érdekében.

A megszentelt identitások egyetemi-értelmiségi sikerét talán az ma-gyarázza, hogy a megszentelés azzal is járt, hogy a megfelelő identitás-sal rendelkező ember bír azzal a nézőponttal, ami „tudományosan” re-leváns és erkölcsileg magasabb rendű. Így a szent identitások – mint

például a férfi feminizmus – felvállalása olyan önbizalmat és erkölcsi igazolást nyújt, amely az így azonosulókat a liberális relativizmus fölé emeli.⁸

	<i>társadalom</i>	<i>én</i>
pozitív	A radiálisok és balliberálisok támogató beállítottsága a „gyenge” kisebbségek irányába. A radikális és balliberális intézmények csoportegyenlőségre és a sérellemmel szembeni védelemre törekvésnek, a sokféleségre és a változásra. Radikális és balliberális intézkedések: kvóták, érzelmi biztonság. Radikális cselekvés: kulturális eltörlés és szobordöntés.	A radikális és balliberális ego-eszmény empátikus, lázadó, szabadságharcos, morális és esztétikai avantgárd. A radikális és balliberális mítosz a gyenge kisebbségek védelme az erős többségtől. A radikális és balliberális történet szerint ők a történelem jó oldalán állnak, legyőzik a reakciókat. A radikális kép szerint utópista forradalom zajlik.
negatív	Radikális és balliberális elutasító irányultság az erős többség iránt. Radikális és balliberális intézmények az egyenlőtlenségek és a kisebbségek sérelme ellen, hagyomány- és homogenitásellenesek. Radikális és balliberális intézkedések: fasiszta veszély, erkölcsi pánik a toxikus férfiasság és fehér felsőbbrendűség miatt. Radikális cselekvés: a gyűlöletről eredő kulturális eltörlés és szobordöntés.	Radikális és balliberális tabuk a rasszizmus, szexizmus, homo- és transzfóbia. A radikális és balliberális etikett szerint <i>meg kell hajolni minden</i> , a történelemben elnyomott identitás mai képviselője előtt. A radikális és balliberális érzelem a saját csoportunk kiváltságai és múltja miatti bűntudat és a hátrányos helyzetű csoportok iránti szánsalom. A radikális érzelem az irigység, bosszúvágy és a tisztaság.

Sto gyelaty? – kérdezte Csernisevszkij nyomán Lenin és Kaufmann. Kaufmann könyvének kulcsüzenete az, hogy a kulturális forradalmat és az arra adott konzervatív szellemi válaszokat a jobboldali politikusok egészen a közelmúltig figyelmen kívül hagyták. Szerinte azonban tartós változás csak az eszmék harcából eredhet, mert az eszméknek következményeik vannak. Feladatuk most az, hogy az Alkotmány szellemében alapos reformokat hajtsanak végre az ország jelentéstermelő intézményeiben, főleg az iskolákban és az egyetemeken.

⁸ A standpointizmusnak nevezett gondolkodásmód már Marx idejében is létezett: ő a proletariátusnak és a képviselőinek tulajdonított olyan társadalmi nézőpontot, ahonnan a haladás, a jövő, és a jelen elnyomásának „valódi” oka jól látható. Ma elsősorban a feminizmus és más, kiemelt identitások képviselői alkalmazzák ezt a megközelítést.

A szerző érvelése szerint a normalitás visszaállítása elsődleges szempont, mivel a normalitást és a normális embereket („normies”) vagy gúny tárgyává tette a posztmodern, vagy a fasiszmus szinonimájává. A haladók rendszeresen úgy írják le a jelent, mintha csak egy lépés választana el minket a ’30-as évek Németországtól, és ha valamelyik követelésüket nem teljesítik, akkor azonnal beköszönt a nácizmus.

De ami ennél is fontosabb: az identitást nem szabad szentségként kezelni. Egy jobboldali identitáspolitiká, más identitású csoportok megszentelése nem jó válasz. Nem az ellenidentitás vagy a többség identitása a megoldás. Mozgósítás szempontjából ez lehet sikeres, de a szent identitásokból eredő problémákat nem oldja meg, csak növeli, mint mondjuk a „fekete tudomány”.

Irodalom

- Bruckner, Pascal 2022: *Csaknem tökéletes bűnös. A fehér bűnbak megteremtése*, Budapest, Századvég.
- Goldstone, Jack A. – Kaufmann, Eric P – Toft, Monica Duffy 2012: *Political Demography: How Population Changes Are Reshaping International Security and National Politics*. New York, Oxford University Press.
- Kaufmann, Eric 2010: *Shall the Religious Inherit the Earth? Demography and Politics in the Twenty-First Century*. London, Profile.
- Kaufmann, Eric 2013: *Whither the Child: Causes and Consequences of Low Fertility*. Boulder, CO, Paradigm.
- Kaufmann, Eric 2018: *Whiteshift: Populism, Immigration and the Future of White Majorities*. New York, Harry N. Abrams.
- Kaufmann, Eric 2023: Ron DeSantis is the future of conservatism. *The Telegraph*, február 5. <https://www.telegraph.co.uk/news/2023/02/05/ron-desantis-future-conservatism/> (letöltve: 2025. 08. 08.)
- McGrath, Titania 2023: *Woke*. Budapest, Századvég.
- Putnam, Robert 2000: *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, Simon & Schuster.